

זה בא התנא להשמיענו? וכי איננו יכולים לעשות בעצמנו את החשבון הזה?!

ומתריצין: **הא קמשמע לך**, דבר זה בא להשמיענו: שלא הקפידו חכמים שיהיו בגדי השחר שווים שמונה עשר מנה בדיוק. וכן בגדי בין הערבים שנים עשר מנה בדיוק. אלא הקפידו **דבציר מהני לא נעביד**, שפחות משלושים מנה בסך הכל, לא יעשה.

ומשמע, **הא אי בציר מהני**, אם פחת בשווי בגדי השחר משמונה עשר מנה, **וטפי אהני**, והוסיף על אלו של בין הערבים יותר משנים עשר מנה — **לית לך בה!** אין אנחנו מקפידים בדבר, כיון שבסך הכל שווי הבגדים הוא שלשים מנה [ובלבד שיהיו בגדי השחר שוים יותר מבגדי בין הערבים. רא"ש. מאירי⁽³⁾].

על כל פנים, מבואר בדברי המשנה, **דבולי עלמא** [רבי מאיר וחכמים] מודים בדבר זה, **מיהת**, לפחות, **דבגדי השחר עדיפי מעולים** משל בין הערביים.

והיונן בה: **מנא לך**, מנין לנו דבר זה?

אמר רב הונא בריה דרב עילאי: **אמר קרא** [ויקרא טז ד] **בענין לכישת בגדי הלבן בשחר**: "כתונת **בד** קדש ילבש. ומכנסי **בד** יהיו על בשרו, ובאבנט **בד** יחגר, ובמצנפת **בד** יצנף".

למה הוזכר בפסוק ארבע פעמים "בד"? לומר לך, שבגדי שחרית יהיו מבד **מובחר** שבבד [כלומר, מובחר יותר משל בין הערביים].⁽⁴⁾

מיתיבי, הקשו בני הישיבה על דברי משנתנו לה-ב [שבגדי שחרית היו חשובין משל ערבית], מדברי הנביא יחזקאל:

נאמר ביחזקאל [מד יט] בענין עבודת הכהנים הגדולים ביום הכיפורים:

"ובצאתם אל החצר החיצונה... יפשטו את בגדיהם [בגדי הלבן]... **ולבשו בגדים אחרים**".

כלומר, בשעה שחוזרים ונכנסים לקדש הקדשים להוציא את הכף והמחתה, ילבשו

והרמב"ם לא הזכיר כלל כמה היו שווים בגדי השחר, וכמה של בין הערבים, אלא כתב ששווי שתי הכתונות יחד שלושים מנה [עייין לעיל לד ב הערה 19]. ועיין במשנה למלך שם.

ב. השיעור של שלושים מנה נראה שלמדוהו

מהלכה למשה מסיני [גבורת ארי במילואים].

ג. כתב המאירי שכל הדברים הללו [כלומר שווי הבגדים] אם לא עשה אינו מעכב. [ועבודתו כשרה] אלא שראוי לעשות כן למצוה.

4. ולמה הוזכרו ארבעה פעמים "בד"?

כתבו התוספות: אחד לגופו, ללמד שהכתונת

והגמרא הוסיפה פילוסין על פי דברי רבי מאיר, לומר שגם חכמים מודים בזה [ואינו מנוסח המשנה].

ובריטב"א במשנה נראה שגרס פילוסין בדברי חכמים.

3. א. השפת אמת מסתפק בדעת הריטב"א, האם הוא סובר כהמאירי, או שסובר שבגדי השחר צריכים להיות שוים יותר משל ערבית לפחות בשליש. ולכן אי אפשר לפחות משל שחרית אלא יכול להוסיף על של שחרית ולפחות משל ערבית.

נכנס בין הערביים להוצאת כף ומחתה, הוא לובש בגדים "אחרים".

והוינן בה: מאי, מה היא כוונת הנביא שהדגיש ואמר "ולבשו בגדים אחרים", ולא אמר "ולבשו בגדים" סתם?

לאו, האם לא התכוין לומר, ש"אחרים" היינו שונים וחשובין מהן מן הראשונים שלבש בשחר?!

ומכאן קושיא על דברי משנתנו [ששנינו שבגדי השחר היו חשובין משל בין הערבים]! (3)

בגדי לבן אחרים. (1) ודבר זה אנו יודעים מהלכה למשה מסיני [לעיל לב א], ובא יחזקאל והסמיך [חיזק] דבר זה, וקבעו במקרא.

וסוף הפסוק הוא: "ולא יקדשו את העם בכנדיהם" [הגמרא מביאה כאן את הפסוק עד סופו אף על פי שהמשפט הזה דבר בפני עצמו הוא. ואין לו קשר לסוגייתנו. וכך פירושו]: וכשיצאו אל העם, דהיינו אל מחוץ לעזרה לא ילבשו בגדי קודש [ריטב"א בהסבר רש"י]. (2)

ולמדנו מדברי הנביא, שכאשר הכהן הגדול

שהכהן הגדול לבש בגדי לבן להוצאת הכף והמחתה. שדבר זה אינו מפורש בתורה, אלא הלכה למשה מסיני. ובא יחזקאל והסמיכו על פסוק. ריטב"א בביאור דברי רש"י. [ועיין תירוץ אחר בתוספות ישנים ד"ה והאין].

ומתוך דברי רש"י מבואר שלבישת בגדי לבן פעם שניה למדנו מהלכה למשה מסיני. ותמה רבי עקיבא איגר [על המשניות] הרי הגמרא לעיל לב א הוכיחה זאת מפסוקים, עיין שם וברש"י. ומהר"ץ חיות לב א. [עיין עוד ברבי עקיבא איגר מה שתמה על לשון רש"י כאן].

2. רש"י ביחזקאל מפרש, שלא יגעו בבגדי העם, שבגדי חול אינם טהורים לענין נגיעה בקודש. ורד"ק מפרש, שלא יתערבו עם העם ויהיה נראה כאילו העם קדושים כמותם. [ובמצודות שם נראה שצירף את שני הדברים, עיין שם].

3. קשה, אמנם מוכח מלשון "אחרים" שבגדי ערבית היו שונים משל שחרית. אבל מנין לנו שהם מעולים משל שחרית, אולי הם פחותים מהם, [כשם שמצינו בתרומת הדשן שנאמר "ולבש בגדים אחרים" (ויקרא ו ד) והכוונה

היתה מבד [פשתן לבן]. ושני, מלשון "לבד" לומר שאינו לובש עם ארבעת בגדי הבד את ארבעת בגדי הזהב הנוספים. ושלישי, לומר שהוא מובחר משל כל השנה. ורביעי, לומר שמובחר משל ערבית. ועיין שם עוד ובתוספות ישנים לו א ד"ה אמר קרא.

1. תחילת הפסוק: "והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו, ולא יעלה עליהם צמר". ואין איסור לבישת בגדי צמר אלא ביום הכיפורים, שהרי בשאר ימות השנה היה הכהן הגדול לובש מעיל שכולו צמר צבוע תכלת. וגם בחושן ואפוד היה חוטי תכלת העשויים מצמר. רש"י.

והמשך הפסוק "ובצאתם אל החצר החיצונה... יפשטו את בגדיהם, והיינו בגדי הלבן. "ולבשו בגדים אחרים" — הגמרא מפרשת שהם בגדי לבן של בין הערביים. ואי אפשר לומר שכוונת הפסוק שילבשו בגדי זהב [להקרב אילו ואיל העם], שהרי את זה אנו יודעים מדברי התורה, ולא היה יחזקאל צריך להשמיענו דבר זה.

אלא בעל כרחך יחזקאל בא להשמיענו

אחר שכלתה עבודת קרבנות הציבור, כהן גדול שעשתה לו אמו בתונת [מכספו או מכספה] לובשה, ועובד בה עבודת יחיד בלבד.

כלומר, עבודה שאין בה צורך לציבור, והיינו הוצאת הכף והמחטה שנעשתה רק משום כבוד מקום קדש הקדשים [ונקראה עבודת יחיד מפני שעבודה זו מוטלת על הכהן הגדול, לפנות את המקום. רש"י].⁽⁵⁾

ובלבד, שיממנה הכהן הגדול לציבור.⁽⁶⁾ כיון שסוף סוף עבודת הציבור היא במקצת [רש"י. ריטב"א].

ומתצינן: לא! "אחרים" היינו פחותים מהן [מן הראשונים שלבש בשחר], משום שהעבודה שבשחר חשובה יותר, שהקריב קרבנות לכפרה. אבל הוצאת הכף והמחטה אינה באה לכפר, אלא לפנות את קדש הקדשים. שאין זה מכובד שיהיו מונחים שם כלים.⁽⁴⁾

שינונו במשנה שבגדי הלבן של יום הכיפורים באים משל הקדש. ואם רצה להוסיף [יותר משלשים מנה לרבנן, ומעשרים מנה לרבי מאיר], מוסיף משלו.

תני רב הונא בר יהודה ברייתא. ואמרי לה [אחרים אומרים אותה, בשם] רב שמואל בר יהודה:

וכל זה על פי פירוש רש"י. אבל רש"י הביא בשם רבותיו שפירשו שעבודת יחיד המזכרת כאן הוא קריאת הפרשה שהיה הכהן הגדול קורא בבגדי לבן [כמבואר להלן סח, ב]. ורש"י עצמו חולק על זה וסובר שבקריאת הפרשה אין צריך שימסור את בגדיו לציבור. [כיון שלא שינונו שם "ובלבד שימסנה לציבור". ועיין ריטב"א].

ודעת המאירי שבסוגיא אין מדובר בעבודת יום הכיפורים. ו"עבודת יחיד" היינו נדרים ונדבות. ועבודת ציבור היינו תמידים וכל קרבנות הציבור. [ועיין ריטב"א שהקשה על זה. ולכאורה לפי המאירי אין מדובר בכהן גדול דוקא. ועיין גם שיח יצחק].

6. המאירי האריך בהסבר הסוגיא. והעולה מדבריו:

א. כהן המקדיש את הכתונת לשם עבודת עצמו [דוגמא לדבר המקדיש בהמה לקרבן לעצמו] אינו רשאי לעבוד בה כלל. אלא צריך שימסנה לציבור על דעת שיוכל לעבוד בה בין

לפחותים, לעיל כג ב].

ופירש הריטב"א שכאן שהכהן נכנס לקדש הקדשים, מסתבר שצריך להוסיף ולהעלות בקדש שהרי מעלין בקדש ואין מורדין. ובתוספות ישנים [ד"ה מאי לאו אחרים] פירשו באופן אחר.

4. הריטב"א מבאר, שבגדים שמזג בהם כוס והקטיר לפני רבו [כלומר שעבד בהם עבודה חשובה], אל יסלק בהם כלים משלחן רבו. [ולכן כאן מורידים בערך הבגדים, אף על פי שבדרך כלל מעלין בקדש ואין מורדין].

5. במשנה מבואר שהכהן הגדול יכול להוסיף משלו על הכסף שבא מן הציבור, לקנות כתונת יפה יותר. וכאן הברייתא מחדשת שיכול להביא את כל הכתונת כולה מכספו, אם ירצה.

וכתבו תוספות ישנים ותוספות הרא"ש שמה שנאמר במשנה "אלו משל ציבור" אין חובה שיבואו משל ציבור [בגדי בין הערבים] אלא אם רצה יכול לעשות כולה משלו.

אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא [עשרים אלף] מנים, ולא הניחוחו אחיו הכהנים ללובשה, מפני שהיתה עשויה מחוטים דקים, עד כדי כך שנראה כערוב.

ומקשינן: וזי מתחזי וכי היה בשרו יכול להיראות דרך הכתונת? והאמר מר התנא בברייתא [לקמן עא ב]: בגדי כהונה שנאמר בהם שהיו עשויים משש [פשתן], חוטן היה כפול ששה [והכתונת היתה משש], ואם כן, איך יתכן שראו את בשרו דרך בגדים עבים כל כך?

אמר אביי תירוץ: משל לדבר, כחמרא במזגא, כיון בקנקן זכוכית, שאף על פי שהזכוכית עבה, היין נראה מתוכה. וכיוצא בזה בגדי רבי אלעזר בן חרסום היו מפשתן בהיר ושקוף, עד שנראה בשרו מתוכם.

ומקשינן: מאחר שהכהן הגדול מוסר אותה לציבור, פשיטא שיכול לעבוד בה?!

ומתריצין: מהו דתימא שמא תאמר, ניהוש [נחשוש] שמא לא ימסרנה יפה יפה, שמא לא יגמור בדעתו לתתה לציבור בלב שלם. ונאסור עליו לעבוד בה. קמשמע לן השמיע לנו התנא בברייתא שלא חוששים לזה, ומותר לו לעבוד בה. (7)

ואגב ששנינו בדברי הברייתא "כהן גדול שעשתה לו אמו כתונת". מביאה הגמרא את המעשים דלהלן [תוספתא פרק א]:

אמרו עליו על רבי ישמעאל בן פאבי הכהן הגדול, שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה והיה לובשה, ועובד בה עבודת יחיד, ומסרה לציבור לפני שעבד בה.

הוא בין אחר.

ב. אם בשעה שהקדיש את הכתונת מסרה לציבור, ואחר זמן בא לעבוד בה, יכול לעבוד בה אפילו עבודת ציבור, והגמרא מדברת באופן שלא מסרה לציבור עד סמוך לשעת עבודתו, ובוהו חוששים שמא לא גמר בדעתו ליתנה לציבור בלב שלם. ואסרו עליו לעבוד בה עבודת ציבור. אבל מותר לעבוד בה עבודת יחיד [שלענין זה חכמים לא החמירו].

[ועיין לעיל לד ב הערה 19 בשם תוספות ישנים ועוד, שבתורת כהנים למדו שבגדי הכהן צריכים לבא משל הקדש שנאמר "בגדי קדש הם". שיבוא משל קדש. ולכאורה אין מכאן ראיה שיהיו שייכים לציבור דוקא. ועיין מה שהבאנו מהרש"ש שם].

7. א. המאירי [שהובא בהערה הקודמת] מפרש

שלענין עבודת יחיד אין חוששים שמא לא ימסרנה יפה. ורק לענין עבודת ציבור חששו. אך הרמב"ם [בהלכות כלי מקדש ח ז] כתב שיחיד שהתנדב משלו בגדי כהונה, מוסר אותו לציבור ומותר. ולא חילק בין עבודת יחיד לעבודת ציבור, והמשנה למלך כתב שהרמב"ם פסק שלא כסוגייתנו. [מפני שלדעתו יש סוגיות החולקות על סוגייתנו]. ושיח יצחק כתב שלמסקנת סוגייתנו אין חשש שמא לא ימסרם לציבור ואפילו עבודת ציבור מותרות.

[ואפשר לומר ש"עבודות יחיד" היינו עבודות כל השנה (כדברי המאירי). ו"עבודות ציבור" היינו עבודות יום הכיפורים (כדברי רש"י), ולשון "עבודות יחיד" לאו דוקא הוא. אלא כולל גם עבודות ציבור של כל השנה. ולכן הרמב"ם לא חילק בין עבודות יחיד לעבודות ציבור. ולענין בגדי יום הכיפורים כבר כתב הרמב"ם

המדרש על מנת שיתן לו להכנס ללמוד תורה מפי שמעיה ואבטליון,⁽⁹⁾ וחציו הוציא לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו.

פעם אחת לא מצא עבודה להשתכר בה, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס.

עלה הלל על הגג, ונתלה וישב על פי הארובה [חלון בגג, שמשם נכנס האור לבית המדרש] כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון.

אמרו: אותו היום ערב שבת היה. ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר [של שבת בבוקר] אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר [מואר], והיום אפל. שמא יום המעונן הוא.⁽¹⁰⁾

הציצו בעיניהן, וראו דמות אדם בארובה.

עלו, ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו פירקו את משא השלג מעליו, והרחיצוהו, וסיכוהו בשמן, והושיבוהו כנגד המדרה.

אגב שהזכרנו את עשירותו של רבי אלעזר בן חרסום [שאמו עשתה לו כתונת משתי ריבוא מנה], מביאה הגמרא עוד ברייתא, המזכירה את עשירותו:

תנו רבנן:

עני, ועשיר, ורשע הנמשך אחרי תאוותיו באין לדין לעתיד לבוא על ביטול תורה.⁽⁸⁾ ובית דין של מעלה יכולים לחייבם בדין, ולהוכיח להם שיכלו לעסוק בתורה.

והברייתא מפרשת והולכת:

א. לעני, אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה?

אם העני אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי, ולא יכלתי לעסוק בתורה. אומרים לו: כלום עני היית יותר מזה? מהלל שהיה עני מרוד ועסק בתורה?!

שכך אמרו עליו על הלל הזקן, שבכל יום ויום היה עושה עובד למחייתו, ומשתכר בטרפעיך [מטבע השוה חצי דינר. והיא סלע מדינה. רש"י]. הציצו היה נותן לשומר בית

9. כתב המהרש"א שדרכם היה לתת מעות לשומר, משום שבתי מדרשות שלהם היו בשדות והיו צריכים להושיב שם שומר, או שהושיבו שומר כדי שלא יכנס לבית המדרש תלמיד שאין תוכו כבנו. [והיו הבאים לבית המדרש צריכים להשתתף בשכר השומר].

10. כתב המהרש"א שהלל עלה לארובה מערב שבת [כך נראה ממה שביקוש ממנו דמי כניסה]. והיה שם כל ליל שבת עד עלות השחר של יום השבת. ואפשר שחיפש כל היום מלאכה

בהלכה ג ששלושים מנה היו משל ציבור. וכוונתו שאי אפשר להביאם משל יחיד כלל. וכן כתב בשפת אמת ד"ה בגמ' ועובד. ודנו בדבר עוד אחרונים עיין ספר המפתח שם].

ב. המשנה למלך [שקלים ד ו] התקשה בדברי הגמרא [שחוששין שמא לא ימסרנה יפה יפה]. הרי דברים שבלב אינם דברים [קידושין נ א]! [ועיין חזון איש אורח חיים קכו לד].

8. תחילת דינו של האדם על דברי תורה [סנהדרין ז א]. תוספות ישנים ד"ה רשע, ותוספות הרא"ש.

אמרו: ראוי זה במצבו הקפוא — לחלל עליו את השבת.⁽¹¹⁾

ב. לעשיר שבא לדין לעתיד לבא, אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה?

אם אומר עשיר הייתי, וטרוד הייתי בנכסי, ולא יכלתי לעסוק בתורה, אומרים לו: כלום עשיר הית יותר מרבי אלעזר בן חרסום?!

שכך אמרו עליו, על רבי אלעזר בן חרסום: שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה, וכנגדן אלף ספינות בים. ובכל יום ויום היה נוטל נאד של קמח על כתיפו למחיה. ומהלך מעיר לעיר, וממדינה למדינה ללמוד תורה.

פעם אחת מצא אהו עבדיו הגרים באחת מהעיירות השייכות לו, ולא הכירוהו. וחשבו שמיושבי העיירה הוא. ועשו בו, הכריחוהו לעשות אנגריה, עבודת אדון העיירה, המוטלת על יושביה.

אמר להן: בבקשה מכם, הניחוני ואלך ללמוד תורה.

אמרו לו: נשבעים אנו שבועה בחיי רבי אלעזר בן חרסום, אדון העיר, שאין מניחין אותך לילך מכאן עד שתעשה את העבודה המוטלת עליך כדין תושב העיר.

[הלך, נתן להם ממוזן הרבה כדי שיניחו אותו. כך הגירסא בעין יעקב].

ומימיו של רבי אלעזר בן חרסום, לא הלך לעבדיו וראה אותן איך הם עובדים. אלא היה יושב ועוסק בתורה כל היום, וכל הלילה.

ג. והברייתא מבארת את דין הרשע:

רשע הנמשך אחרי תאוותיו, אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה?

אם אמר: נאה הייתי, וטרוד ביצרי הייתי. אומרים לו: כלום נאה היית [וטרוד ביצרך]⁽¹²⁾ יותר מיוסף?!

שכך אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום

להשתכר בה ולא מצא. וסמוך לכניסת שבת עלה לארובה. וכבר היה חשוך, ולכן לא הרגישו בו. [עד כאן דבריו].

11. "עין יעקב" הבין שמדובר כאן בחילול שבת במלאכות דאורייתא. ובהכרח שהיה פיקוח נפש בדבר. ולפי זה קשה, מה פירוש "ראוי זה" לחלל עליו שבת? וכי כל אדם אינו ראוי לכך? ותירץ העיון יעקב, שיתכן שבאדם אחר הרי זה כמאבד את עצמו לדעת. ואין מחללים עליו את השבת, ודוקא בהלל שעשה הכל לכבוד התורה אין זה כמאבד עצמו לדעת, ומחללים עליו את השבת. והלל עצמו סמך על הפסוק: "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

אמנם בגמרא לא מפורש שחיללו עליו את השבת באיסור דאורייתא, ואפשר שחילול השבת היה באיסור דרבנן שהושיבוהו נגד המדורה. ומבואר במסכת שבת מ, ב, שאסור להתרחץ בצונן ולהתחמם כנגד המדורה. [משום איסור רחיצה בחמין]. ואפשר שלא היה שם פיקוח נפש.

12. כך הגירסא בעין יעקב, ולכאורה מוכח כדבריו, שהרי הגמרא להלן מביאה מעשה המתאר שאשת פוטיפר פיתתה את יוסף. ויש ראייה מכאן שיוסף היה טרוד ביצרו. אבל אין ראייה מכך שהיה נאה ביותר. ולגירסת הספרים שלפנינו לכאורה צריך לבאר כמו שהוספנו.

ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדבריהם. בגדים שלבשה לו כדי לפתתו שהרית, לא לבשה לו בערבית. וכן בגדים שלבשה לו ערבית, לא לבשה לו בשחרית, אמרה לו: השמע לי לדבר עבירה.

אמר לה: לאו.

אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורין.

אמר לה [על פי תהילים קמו]: "ה' מתיר אסורים".

אמרה לו: הריני כופפת קומתך. אמר לה [על פי תהלים שם]: "ה' זוקף כפופים".

אמרה לו: הריני מסמא את עיניך.

אמר לה: "ה' פוקח עורים" [תהלים שם].

נתנה לו אלף בכרי כסף לשמוע אליה, לשכב אצלה, להיות עמה. ולא רצה לשמוע אליה.

ולמה נאמר [בראשית לט י]: "ולא שמע אליה לשכב אצלה, להיות עמה" בכפל לשון?

"לשכב אצלה היינו בעולם הזה. "להיות עמה" היינו לעולם הבא. (13)

ועתה הברייתא מסכמת את דבריה:

נמצא:

הלל מחייב את העניים [שלא למדו תורה] בדין.

רבי אלעזר בן הרסום מחייב את העשירים.

ויוסף מחייב את הרשעים.

מתניתין:

המשנה מתחילה לסדר את עבודות היום הנעשות בבגדי לבן.

בא לו הכהן הגדול אצל פרו, פר החטאת השייך לו. (14)

ופרו היה עומד בין האולם ולמזבה, בצפון העזרה [כך מוכח בגמרא].

ראשו של הפר היה פונה לדרום, וזנבו לצפון.

ופניו היו נוטים למערב [שהטו את ראשו הצידה, עד שפניו היו כלפי מערב] לכיוון ההיכל. (15)

והכהן הגדול עומד במזרחה, [אחוריו למזרח] ופניו למערב. וסומך שתי ידיו עליו, ומתודה.

13. כנראה הכוונה שלא שמע אליה לשכב עמה בעולם הזה, משום שאם יעשה כן, עתיד להיות עמה לעולם הבא בגיהנום. [עיי' עץ יוסף על עין יעקב, שכתב, שאף על פי שטענת יוסף היתה שאינו יכול לבגוד באדוניו, לא אמר יוסף כך אלא לדחות את האשה. אבל טעמו של יוסף היה משום יראת שמים].

14. שנאמר: "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן

בקך לחטאת ואיל לעולה". [ויקרא טז, ג] ומשלו היה, שנאמר [שם יא]: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו. גמרא לקמן נא, ב.

15. לא התבאר בסוגייתנו מדוע העמידו את פני הפר לצד מערב. ובמסכת תמיד ל, ב בענין שחיטת התמיד פירש המפרש שצריך שבת שחיטתו יהיה לצד מערב שנאמר "לפני ה'" [עיי' כיוצא בזה בתורת כהנים אחרי פרק ב, א].

וכך היה אומר בוידויו:

אנא השם [כאן היה הכהן הגדול מזכיר את השם ככתבו יו"ד ה"א וא"ו ה"א⁽¹⁶⁾]:
עויתי, פשעתי, חטאתי לפניך, אני וביתי. (17)

לפניך, אני וביתי. שהרי הבטחת לנו לכפר עלינו היום, **ככתוב בתורת משה עבדך** [ויקרא טז ל]: **"כי ביום הזה יכפר עליכם, לטהר אתכם מכל חטאתיכם"**.

והן — העומדים בעזרה, כאשר שמעו את השם יוצא מפי כהן גדול עניין אחריו [בהשתחוויה. תפארת ישראל⁽¹⁹⁾]: **"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"**.

אנא השם! (18) **כפר נא, לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ושפשעתי ושחטאתי**

שכאן אמר הכהן הגדול "בשם" [אנא "השם" חטאתי... אנא "בשם" כפר נא]. והביאווה התוספות. והר"ח כתב שכיון שבמשנתנו כתוב השם אין הלכה כדברי הירושלמי. ואפשר שבירושלמי יש טעות סופר. וגם הרמב"ם [בפרקים ב ו ד] מזכיר בכל הוידויים אנא השם. אבל הרא"ש [בסימן יט] והטור [סימן תרכא] הביאו שהראב"ה פסק כהירושלמי. ומשנתנו נשתנתה כלשון העולם [שהרגילות היא לומר השם בדרך כלל], אבל הכהן הגדול הזכיר בפעם השניה "בשם". עיין שם ובטור כמה שיטות בזה, ובפיוטים "אמיץ כח" ו"אתה כוננת" שבמחזורים, הגירסא [בפעם השניה] "אנא בשם".

ופירש בתוספות יום טוב [פרק ו משנה ב], שפעם ראשונה צריך לומר "אנא השם" מפני שקורא לה' כדי להתודות לפניו. ואילו פעם שניה מבקש כפרה בלשון "אנא בשם", כלומר: אנא, בזכות השם הזה שהוא מקור השמות — כפר נא. [עיין ט"ז תרכ"א ס"ק ב. ושו"ת אבקת רוכל סימנים כ"ז, כח].

19. כך מבואר להלן סו א בוידוי השעיר [לגירסתנו]. וכתבו שם [פרק ו משנה ב] בתוספות יום טוב ותפארת ישראל שהוא הדין בכל הוידויים [ועיין תוספות חדשים שם]. ועיין שו"ת אבקת רוכל סימן כז, כח. [ובירושלמי הלכה ז מבואר שהקרובים היו

הגמרא מפרש מדוע לא העמידו את הפר ישר — פניו כלפי ההיכל [למערב] וזנבו למזרח. רש"י.

16. התנא רמז לזה ואמר "השם" ולא הזכיר את שם ה', ר"י מלוניל תוספות יום טוב. [נראה מלשון ר"י מלוניל שבזמנם בדרך כלל נכתב בגמרא שם ה' במלואו. ואילו כאן נכתב "השם", לרמז שאינו נקרא בלשון אדנות. אלא הכהן הגדול קראו ככתבו], [ועיין תפארת ישראל יכין מ"ד].

ודעת הרא"ש יומא פרק ח סימן יט והטור באורח חיים תרכא שהכהן הגדול אמר שם בן ארבע אותיות ככתבו, אבל בשם רב האי גאון כתבו שהכהן הגדול הזכיר שם בן ארבעים ושתיים אותיות. ומובא גם בתשובות הגאונים שערי תשובה קצד. ועוד.

17. לשון הרא"ש בסדר העבודה: וידוי ראשון... עליו ועל בני ביתו, משמע שביתו אינו אשתו בלבד, וכן בקרית ספר עבודת יום הכיפורים פרק ב, ועוד.

אבל הרשב"א [שבועות יג, ב] והר"ן [שם] כתבו שביתו היא אשתו, וכן משמע מהמאירי לקמן מג, ב. ועיין גבורת ארי בתחילת המסכת ד"ה ביתו.

18. הירושלמי פרק ב הלכה ו מביא ברייתא